

ESIVALINTAKOKEEN ARVOSTELUPERUSTEET 2021

Kaikkia vastauksia koskevat arvosteluperusteet

Vastausten arvostelussa on kiinnitetty huomiota normatiivisen osaamisen lisäksi oikeudellisen argumentaation laatuun, vastauksen loogisuuteen sekä kokelaan kykyyn perustella omat kannanottonsa normatiivisesti uskottavalla ja hyväksyttävällä tavalla. Olennaista on, että kokelas kykenee vastauksessaan rakentamaan itsenäistä oikeudellista argumentaatiota oikeusjärjestelmään kiinnittyviin normatiivisiin lähtökohtiin perustuen.

Hyväksyttävässä koesuorituksessa kokelaan on pitänyt

- tunnistaa koekysymysten sisältämät keskeiset oikeusongelmat,
- esittää niihin hyvin perustellut ja johdonmukaiset tulkintakannanotot sekä
- osoittaa kokonaisuutena hyvää kykyä analysoida ja ratkaista oikeudellisia ongelmia.

Kysymys 1

Kokelaan on edellytetty rakentavan vastauksessaan itsenäistä oikeudellista argumentaatiota kiinnittämällä huomiota ainakin seuraaviin seikkoihin:

Oikeudenmukainen oikeudenkäynti on turvattu perustuslaissa ja kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa. Oikeudenmukainen oikeudenkäynti sisältää oikeuden hakea muutosta.

Hyvissä vastauksissa on ensinnäkin tehty ero perustuslain suoran sovellettavuuden sekä perus- ja ihmisoikeusmyönteisen laintulkinnan välillä.

Perustuslain kanssa ilmeisessä ristiriidassa oleva lainsäädäntö on tapauskohtaisesti sivuutettava (PL 106 §). Tämä tarkoittaa teoriassa sitä, ettei oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kanssa ristiriitaista lainsäädäntöä voida soveltaa.

On selvää, ettei jatkokäsittelylupajärjestelmä ole ilmeisessä ristiriidassa perustuslain kanssa. Tätä tulkintaa on voitu puoltaa monilla argumenteilla, kuten sillä, että jatkokäsittelylupajärjestelmä on perustuslakivaliokunnan hyväksymä (lähtökohtaisesti perustuslakivaliokunnan hyväksymä laki/lainsäädäntökokonaisuus ei ole ilmeisessä ristiriidassa perustuslain kanssa).

Myös perustuslaki ja kansainväliset ihmisoikeussopimukset sallivat muutoksenhakurajoitukset, kun rajoitukset eivät liiaksi vaaranna oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin (hyvissä vastauksissa on osattu tehdä ero valituslupakiellon ja valituskiellon välillä).

Vaikka jatkokäsittelylupajärjestelmää ei ole perusteltua pitää perustuslain vastaisena, jatkokäsittelylupien myöntämistä koskeva tulkintakäytäntö voinee sinänsä muodostua perus- ja ihmisoikeusdoktriinin valossa ongelmalliseksi.

Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisen näkökulmasta voisi olla periaatteessa ongelmallista, jos hovioikeudet tulkitsevat jatkokäsittelyluvan myöntämisen normatiivisia perusteita (OK 25a:11) liian tiukasti. Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Perus- ja ihmisoikeusmyönteisen laintulkinnan voidaankin katsoa puoltavan sitä, että kiperissä tilanteissa jatkokäsittelylupa pikemminkin myönnetään kuin evätään.

Esimerkiksi nyt puheena olevassa tapauksessa on perusteita katsoa, että asiassa on aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta. Kynnys ”aihetta epäillä” ei voi olla liian korkea, koska muussa tapauksessa kynnys voisi olla perustuslain sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan ratkaisukäytännön valossa ongelmallinen.

Yleisesti ottaen väite, jonka mukaan jatkokäsittelyluvan myöntämisperusteita tulkittaessa pitäisi olla riittävän perus- ja ihmisoikeussensitiivinen, on varteenotettava. Perus- ja ihmisoikeusmyönteisen laintulkinnan vakavasti ottamisen voitaisiinkin ajatella puoltavan sitä, että Aura Asianajajan päämiehelle myönnettäisiin jatkokäsittelylupa ja asia palautettaisiin hovioikeuteen.

Kysymys 2

Kokelaan on edellytetty rakentavan vastauksessaan itsenäistä oikeudellista argumentaatiota kiinnittämällä huomiota ainakin seuraaviin seikkoihin:

Suomen perustuslaki ei sisällä määräystä oikeuksien väärinkäytön kiellosta, mutta oikeuksien väärinkäytön kiello nauttii yleiseurooppalaista institutionaalista tukea (EIS 17 artikla; perusoikeuskirja 54 artikla).

Kiellon mukaan yhdelläkään yksittäisellä ryhmällä tai henkilöllä ei ole oikeutta tehdä tekoja, joiden tarkoitus on mitätöidä toisen oikeuksia ja vapauksia.

Esimerkiksi totalitaristinen ryhmittymä ei voi vedota omiin oikeuksiinsa riisuakseen muilta ihmisiltä vastaavat oikeudet.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on huomauttanut, että oikeuksien väärinkäytön kiellon soveltamiseen on suhtauduttava varauksellisesti. Näin ollen perus- ja ihmisoikeuksien rajoittamista ei voida lähtökohtaisesti perustaa oikeuksien väärinkäytön kielloon.

Poikkeuksena voivat olla esimerkiksi yhdistymisvapauden (totalitarismi) ja sananvapauden (uhkaava ja väkivaltaan yllyttävä vihapuhe) liittyvät tilanteet, joissa argumentointi oikeuksien väärinkäytön kiellolla voi olla perusteltua.

Varauksellinen suhtautuminen oikeuksien väärinkäytön kielloon on perusteltua, koska oikeuksien väärinkäytön kielloa voidaan pitää ongelmallisena perus- ja ihmisoikeuksia kunnioittavan demokraattisen oikeusvaltion näkökulmasta.

Demokraattinen oikeusvaltio ei voi tinkiä yksilön perus- ja ihmisoikeuksista juuri missään tilanteessa, ei edes niissä tilanteissa, joissa järkisyys, hyöty–haitta-argumentaatio tai muut vastaavat argumentit puoltaisivat yksilölle kuuluvista oikeuksista tinkimistä.

Hyvissä vastauksissa on pohdittu sitä, voidaanko oikeuksien väärinkäytön kiellon nojalla evätä oikeutta päästä oikeuteen, kuten myös sitä, voidaanko oikeudenkäynnin vastapuoleen kohdistuva haitanteko tulkita oikeuksien väärinkäytöksi.

Puheena olevassa tapauksessa lähestymiskieltohakemuksen hylkääminen vetoamalla oikeuksien väärinkäytön kielloon olisi kiistatta ongelmallista.

Ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön nojalla on myös tulkittavissa, että oikeuteen pääsyn epääminen vetoamalla oikeuksien väärinkäytön kielloon on suorastaan kiellettyä, vaikka lähestymiskieltohakemuksen tekemisen motiivit olisivatkin ongelmalliset.

Kysymys 3

Kokelaan on edellytetty rakentavan vastauksessaan itsenäistä oikeudellista argumentaatiota kiinnittämällä huomiota ainakin seuraaviin seikkoihin:

Vastauksessa on ollut keskeistä tunnistaa, että oikeudellinen problematiikka koskee verotusmenettelyä sikäli kuin siinä on kysymys automatisoidusta päätöksenteosta.

Perustuslain 2 §:n mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Perustuslain 80 §:n mukaan lailla on säädettävä yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista sekä asioista, jotka perustuslain mukaan muuten kuuluvat lain alaan. Perustuslain 81 §:n mukaan valtion verosta säädetään lailla, joka sisältää säännökset verovelvollisuuden ja veron suuruuden perusteista sekä verovelvollisen oikeusturvasta. Euroopan unionin yleisen tietosuoja-asetuksen 22 artikla edellyttää, että yksilö ei saa joutua häneen merkittävästi vaikuttavan automaattisen päätöksenteon kohteeksi ilman asianmukaista lainsäädäntöperustaa. Mainitun normatiivisen aineksen valossa nousee pohdittavaksi, onko automatisoidulle verotusmenettelylle olemassa riittävä oikeudellinen perusta.

Sen lisäksi, että perustuslain 2 §:n mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin, perustuslain 118 §:n mukaan virkamies vastaa virkatoimiensa lainmukaisuudesta. Saman pykälän mukaan jokaisella, joka on kärsinyt oikeudenloukkauksen tai vahinkoa virkamiehen tai muun julkista tehtävää hoitavan henkilön lainvastaisen toimenpiteen tai laiminlyönnin vuoksi, on oikeus vaatia tämän tuomitsemista rangaistukseen sekä vahingonkorvausta julkisyhteisöltä taikka virkamieheltä tai muulta julkista tehtävää hoitavalta sen mukaan kuin lailla säädetään. Mainitun normatiivisen aineksen valossa herää kysymys, toteuttaako automatisoitu verotusmenettely oikeudellisesti vaaditun perustan virkavastuulle. Kysymys koskee ennen kaikkea sitä, onko kuvatussa verotusmenettelyssä riittävän välitön yhteys virkamieheen, jotta virkavastuu voisi toteutua.

Kysymys 4

Kokelaan on edellytetty rakentavan vastauksessaan itsenäistä oikeudellista argumentaatiota kiinnittämällä huomiota ainakin seuraaviin seikkoihin:

Vastauksessa on ollut keskeistä tunnistaa, että oikeudellinen problematiikka koskee poliisin tekemän hallintopäätöksen suhdetta keskeisiin valtiosäännöllä suojattuihin oikeushyviin.

Perustuslain 12 §:n mukaan jokaisella on sananvapaus. Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Perustuslain 13 §:n mukaan jokaisella on oikeus lupaa hankkimatta järjestää kokouksia ja mielenosoituksia sekä osallistua niihin. Perustuslain 16 §:n mukaan taiteen vapaus on turvattu. Myös ylikansalliset ihmisoikeussäännöt turvaavat näitä oikeuksia. Kyseisten oikeuksien valossa ETY:llä on lähtökohtaisesti oikeus taiteelliseen ilmaisuun julkisessa tilassa.

Perus- ja ihmisoikeudet eivät kuitenkaan ole rajoittamattomia. Perusoikeuksia toteutettaessa niitä on punnittava suhteessa muihin perusoikeuksiin. Sekä kotimainen valtiosääntöperinne että kansainväliset ihmisoikeussäännöt antavat mahdollisuuden rajoittaa edellä mainittuja yksilölähtöisiä vapauksia suhteessa kollektiivisiin oikeushyviin, kuten tarpeeseen turvata yleinen järjestys, suojella yleistä moraalialia ja ehkäistä rikoksia. Kun sananvapautta, kokoontumisvapautta tai taiteen vapautta rajoitetaan, on olennaista muun ohella se, liittyykö rajoitettava toiminta oikeuksien ydinalueelle; esimerkiksi yhteiskunnallinen tilataideteos saattaa nauttia korkeatakin suojaa. Lisäksi olennaiseksi nousee kysymys poliisin toteuttaman rajoituksen suhteellisuudesta: olisiko esityksen valvominen ja mahdollinen keskeyttäminen ollut ennakkollista kieltämistä vähemmän perusoikeuksia rajoittava toimenpide? Ennakollinen julkisen sanoman rajoittaminen merkitsee poliittisten ilmaisuoikeuksien ytimeen puuttumista, koska kyse on ennakkollisesta sensuurista. Perusoikeusystävällinen laintulkinta ulottuu siten myös hallintotoimintaan.